

Bojan Kovačević*

Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka

Izbori za Evropski parlament u vremenu „Žutih prsluka” (*Gilet jaune*)**

Apstrakt

Kakva je veza između pokreta „Žutih prsluka” i izbora za Evropski parlament? U radu tražimo odgovor na ovo pitanje. Osnovna teza je da izbori za Evropski parlament predstavljaju samo deo maske koju stvara Moneov metod integracije kako bi prikrio urušavanje temelja zajedničkog sveta u državama članicama. Opstanak evropskog poretka zavisice od odluke koja će razrešiti tinjajući ili-ili sukob država članica i njihovih društava. Izbori za Evropski parlament ostaće svrsishodni samo u meri u kojoj budu uspeli da zamagle stvarnog donosioca te odluke i njegovu odgovornost.

Ključne reči:

EU, poredak, političko, zajednički svet, parlament, prirodno stanje

UVOD – NADNACIONALNO POLITIČKO PREDSTAVLJANJE KAO PRIKRIVANJE POSLEDICA RAZVODA PORETKA I POLITIČKOG

Problem odnosa između političkog i poretka zauzima centralno mesto u istoriji mišljenja o državi i pravu. Taj odnos odredio je sudbinu političkih zajednica od grčkog polisa do modernih nacionalnih država. Ključ koji otvara vrata

* kovacevic.bojan.bg@gmail.com

** Članak je nastao na osnovu izlaganja sa naučne konferencije „Izbori za Evropski parlament u izmenjenom političkom prostoru”, održanoj 1. jula 2019. godine na Fakultetu političkih nauka u Beogradu.

za razumevanje odnosa političkog i poretka u ovom članku pronalazimo u Ničeovom tumačenju odnosa dioniskog i apolonskog načela.¹ Dionisko u razumom umirenu Atinu petog veka pre nove ere silovito navire sa razvratnih svetkovina iz predgrađa Beotije. Ono proishodi iz prekomernosti pameti, dara i snage Grka koji su, obrevši se u moru lepote, odlučili da iskorače s one strane dotadašnjih običaja, pravila, navika i odgovora na važna životna pitanja. Dionisko je vezano za preobilje, prekoračenje mere, izuzetak od pravila, otpočinjenje, stvaranje. To je neprekidna mena pojava „praroditeljska, koja večito stvara, večito nagoni na život i večito nalazi zadovoljenje u toj meni pojava”². Ljudske oči, međutim, ne mogu da podnesu ono što vide kada se čovek ponesen dioniskim nadahnućem nađe u carstvu nezaustavljivih životnih mena suočen sa jezovitošću slike propadanja, prolaznosti i smrti. Tada pred radoznalog Grka doleće bog slikarstva Apolon, izvlači ga iz vrtloga haotičnih promena i donosi mu smiraj, pokazujući mu meru, granicu, dajući njegovom životu orijentir za trajnost, poredak. Dionisko i apolonsko predstavljaju arhineprijatelje koji, pak, ne mogu jedan bez drugog. Kada su igrom istorijskog slučaja ova dva stara bratska neprijatelja (fr. *frere-ennemis*) sklopila tajanstveni brak rođen je zajednički svet kod Grka. Zajednički svet ne treba mešati sa empirijskim shvatanjem zajednice ljudi koji dele iste običaje i kulturu, govore istim jezikom i ravnodušno prihvataju život u okviru istog političkog poretka ne pitajući se o njegovoj svrsi i smislu.³ Određenju zajedničkog sveta približavaju se, iako retko i samo na mahove, mašta umetnika i dar filozofa. Tako umetničku istinu o zajedničkom svetu Atinjana, koji se uspostavio u jednom periodu petog veka p.n.e., do nas prenose Eshilove, Sofoklove i Euripidove tragedije. Kada je Sokratov hladni filozofski razum pokušao da razuzdano dionisko trajno odvoji od apolonske trezvenosti poretka, zajednički svet Grka počeo je da iščezava. Iako večni neprijatelji, apolonsko i dionisko ne mogu jedno bez drugoga. Odvojeno od apolonskog, dionisko ostaje svedeno na animalno, tupo obitavanje u organskom lancu smenjivanja životnih stanja, san–budnost, glad–sitost, život–smrt. Odvojeno od dioniskog, pak, apolonsko ostaje samo stara ideja o harmoniji odvojena od neuhvatljivih mena života društva.⁴

Ničeovo određenje odnosa između dioniskog i apolonskog odgovara odnosu između političkog i poretka. To je osnovno stanovište sa kog polazimo u

¹ Fridrih Niče, *Rođenje tragedije iz duha muzike*, Bigz, Beograd, 1983.

² Isto, 103.

³ Hannah Arendt, *The Human Condition*, The University of Chicago Press, 1998.

⁴ Strovaljivanje zajedničkog sveta Grka u bezdan prirodnog stanja prenose nam najuverljivije Euripidove Bahantkinje. Euripid, „Bakhe”, u: *Grčke tragedije II*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1994.

ovom članku. Političko uvek predstavlja odluku o opštem dobru koja prekoračuje granicu, otpočinje, uspostavlja novo, opire se svakom zauzdavanju, ne može da poveže početak sa krajem, drsko se zaleće u rizik, neizvesnost, avanturu. Nasuprot volji oslobođenoj mere i pravila proisteklih iz prethodnog iskustva, stoji uvek težnja razuma za poretkom, koji nastoji da političko zauzda, da mu nametne formu, obezbeđujući tako životu u zajednici postojanost i trajnost. Za liniju argumentacije koju ovde sledimo presudno je da političko i poredak, poput dioniskog i apolonskog načela, ne mogu jedno bez drugog. Međutim, čak i kada se sticajem istorijskih prilika između ova dva stara neprijatelja sklopi kratkotrajno primirje, među njima opstaje tinjajući sukob, stalna tenzija. Štaviše, samo dok ta tenzija postoji zajednički svet ostaje živ. Kada, pak, razum pokuša da je ukine, da izbriše potencijalnost sukoba između mere i nastojanja života da se ona prekorači, da poredak trajno zaštiti od nasrtaja političkog, onda postepeno počinju da iščezavaju i poredak i političko. Razdvojena od političkog stara ideja o poretku sve više se odvaja od života društva. Poredak postaje jalova, beživotna pravna opna. Političko, pak, odvojeno od poretka postepeno klizi ka ponoru prirodnog stanja u koji će se društvo sunovratiti jednom pošto se stara ideja o poretku u potpunosti otkači od života.

U srednjovekovnoj Evropi zajednički svet uspostavljen je u trenutku kada se hrišćanska ideja o poretku ugnjezdila u dušama i mislima podanika vernika. U vremenu neprikosновенosti posredničke uloge katoličke crkve između ljudi i boga poredak je bio stabilan. Tada još uvek samo daleka pretnja političkog skrila se ljudskom telu, njegovim sebičnim zahtevima, strastima, pohotima. Kroz vekove su ograničenja ljudskoj plati popuštala, slika o hrišćanskom zajedničkom svetu bleдела je a ideja o poretku odvajala se od neuhvatljivih mena života društva. Kada se na prelazu u moderno doba duša evropskog čoveka u potpunosti ohladila od hrišćanstva a oholi razum počeo da preispituje srednjovekovni pogled na svet, razobručene ljudske strasti, sebični interesi, sukobljene ambicije i neprijateljski ciljevi gurnuli su evropska društva u stanje verskih i građanskih ratova. Zajednički svet apsolutističke monarhije uspostavljen je tada odlukom monarha kojom se gorući politički spor epohe, onaj verski između katolika i protestanata, odvojio od društvenih grupa u ratu. Sve dok je sećanje na krvavu Vartolomejsku noć bilo živo u glavama podanika zajednički svet apsolutističke monarhije bio je bezbedan. Podanici su uživali u stabilnosti i miru.

Neizvesnost ishoda trvenja i borbe između političkog i poretka na pozornicu moderne evropske istorije vratiće Francuska revolucija. U predvečerje Revolucije Francuzi su poverovali filozofima koji su ih uveravali u mogućnost beskrajnog usavršavanja ljudske prirode.⁵ Ta nova vrsta samosvesti ogledala

⁵ Condorcet, *Esquisse d'un Tableau Historique des Progrès de L'esprit Humain*, Flammarion, Paris, 1988.

se u ideji da svaka vlast svoj izvor i poreklo mora imati u narodu, te da se čovek može pokoravati samo onim zakonima koje sam donosi.⁶ Dioniski opijeni uvidima svojih velikih filozofa Francuzi se odriču predvidljivosti apsolutističke monarhije i zaleću se u neizvesnost i avanturu političkog. Donose odluku da brigu o opštem dobru sa monarha prenesu na naciju koja zaseda u parlamentu i čiju volju ništa ne može ograničavati.⁷ Vladajuće uverenje vremena bilo je da cilj predstavničke skupštine mora biti isti onakav kakav bi imala čitava nacija kada bi se okupila na jednom mestu.⁸ Najvažnija institucionalna posledica takvog istorijskog preokreta jeste da čak i danas sve grane vlasti u unitarnoj državi zavise od parlamenta ili su mu na neki način podređene.⁹ Sudbina odnosa političkog i poretka, društva i države, premeštena je u ruke građana kao aktivnih učesnika u političkom procesu. O opstanku zajedničkog sveta odlučuju njegovi pripadnici svakodnevnim plebiscitom.¹⁰ Haotični život društva sa svojim nezaustavljivim menama ugrađen je u temelje poretka stalno preteći da ga ugrozi. Prema nekim savremenim tumačenjima ovakav istorijski obrt predstavljao je uvod u skriveni građanski rat koji od Revolucije neprekidno traje.¹¹

Da temelje poretka nacionalnih država u Evropi tehnokratskim razumom očiste od neizvesnosti, nepostojanosti, haotičnosti života društva predstavljao je osnovni cilj očeva osnivača današnje Evropske unije.¹² Proces evropskih integracija postepeno je vodio zaboravu političkog. Decenijama uljuljivani blagostanjem građani su se vremenom odvikli od učešća u političkom procesu. Postali su ravnodušni spram ideje francuskih revolucionara prema kojoj svaka vlast svoj izvor i poreklo mora imati u narodu. Probudili su se tek kada je integracija, dospevši do najosetljivijih pitanja preraspodele društvene dobiti, počela da stvara jasno vidljive gubitnike i dobitnike među narodima i društvenim grupama. Sukobi različitih shvatanja opšteg dobra počeli su tada

⁶ Žan Žak Ruso, *Društveni ugovor*, Filip Višnjić, Beograd, 1993.

⁷ Abbe Sieyes, „Qu'est-ce que le tiers-état”, in: Marcel Dorigny (ed.), *Œuvres de Sieyes*, Edhis, Paris, 1989.

⁸ Jean-François Kervégan, *Hegel, Carl Schmitt: La politique entre spéculation et positivité*, Presses Universitaires de France, 2005, p. 267.

⁹ Sergio Fabbrini, Sergio, *Compound Democracies. Why the United States and Europe Are Becoming Similar*, Oxford University Press, 2007, pp. 52–53.

¹⁰ Ernest Renan, „Qu'est-ce qu'une nation?”, in: Raoul Girardet (ed.), *Qu'est-ce qu'une nation et autres écrits politiques*, Imprimerie nationale, Paris, 1996.

¹¹ Rajnhart Kozelek, *Kritika i kriza*, Plato, Beograd, 1997.

¹² Bojan Kovačević, *Europe's Hidden Federalism. Federal Experiences of European Integration*, Routledge, London/New York, 2017.

da se razbuktavaju među građanima EU i njihovim različitim funkcionalnim i teritorijalnim zajednicama.

Istraživači iz oblasti evropskih studija nazvali su takav razvoj „politizacijom”.¹³ Rasplamsavanje javnih sporova o posledicama nadnacionalnih politika videli su kao priliku da se u temelje sterilnog evropskog poretka ugradi nepostojani sastojak političkog. Za razliku od Francuza, pak, Evropljani nikad nisu doneli odluku da uređivanje svog društvenog, ekonomskog i kulturnog života prepuste volji nacije koja se obrazuje u parlamentu. Uprkos tome, prema istorijskom iskustvu i političkim idejama ravnodušni autori zaključili su da izbori za Evropski parlament predstavljaju priliku za izgradnju zajedničkog sveta Evropljana, za uspostavljanje njihovog „demokratskog identiteta”¹⁴. Potrebno je samo pronaći način da se uspostavi jasnija veza između izbornih rezultata, odabira političkog vođstva i javnih politika u EU. Kandidati za predsednika Komisije moraju dobiti priliku da glasačima predstave svoje vizije opšteg dobra. Pobednici će dobiti mandat da predizborne programe sprovedu u delo. Građani će imati mogućnost da ih zbog neispunjenih obećanja politički kazne. Porazeni će dobiti novu priliku na narednim izborima. Pri tome je ključna pretpostavka da prenošenje klasičnog modela parlamentarne vladavine na evropski nivo može odvratiti nezadovoljstvo građana od Unije kao celine i usmeriti ga ka konkretnim partijama, liderima i njihovim politikama.

Izbori za Evropski parlament održani u maju 2019. godine pokazali su svu iluzornost ove banalne intelektualne projekcije. Naime, izbori su održani u situaciji sistemske krize EU i oštre suprotstavljenosti sudova građana o evropskim politikama. U toku kampanje evropski glasači imali su priliku da upoznaju različite kandidate za budućeg predsednika EK i njihove partijske programe. Pa, ipak, osnovna podela koja je obeležila kampanju i odredila izborni rezultat bila je na prijatelje i neprijatelje EU. Dakle, suprotno očekivanjima autora čiji su radovi najavili ideološke podele oko konkretnih politika po liniji levica – desnica, nezadovoljstvo građana okrenulo se protiv Unije kao celine, dok je u njenu zaštitu stao strah od povratka političkog, strepnja od promena i iskoraka u nepoznato. Stara ideološka podela na levicu, desnicu, konzervativce, liberale i zelene ostala je samo trivijalni ukras na površini stvari. U dubinama evropskog političkog prostora istinska podela izvršena je na stranke postojećeg poretka, sistemske partije i one koje ga svojim delovanjem dovode u pitanje, antisistemske partije. Tako su se u agresivnoj predizbornoj kampanji, sa jedne strane, pojavili čuvari „evropskih vrednosti”, a sa druge „populisti, ksenofobi, nacionalisti itd.”. U vremenu održavanja poslednjih evropskih

¹³ Pieter De Wilde, Pieter, Mihael Zürn, Mihael, “Can the politicization of the EU be reversed?”, *Journal of Common Market Studies*. No. 50, 2012.

¹⁴ Simon, Hix, *What’s wrong with the EU and how to fix it?*, Cambridge: Polity Press.

izbora Unija se našla dalje od uspostavljanja zajedničkog sveta Evropljana, njihovog „demokratskog identiteta“, nego što je to ikada bila.

Zadovoljiti se, pak, uvidom da poslednji izbori za EP još uvek nisu približili Uniju klasičnom predstavničkom modelu vladavine znači uleteti u staru zamku koju je pripremila logika Moneovog metoda integracije. Naime, većina istraživača iz oblasti evropskih studija posvetila se izučavanju nečega čega još uvek nema ali do čega bi dalja integracija mogla dovesti, poput evropskog identiteta, građana, ustava, demokratije, predstavničkog sistema vlasti itd. Zagledani u potencijalnosti, pitajući se, na primer, da li su evropski izbori i dalje nacionalno ili sada već evropsko takmičenje, istraživači propuštaju da uoče da se ono važno što odavno postoji sada urušava pred njihovim očima. Tako su poslednji izbori za Evropski parlament održani u trenutku paljenja varnice sukoba između države i društva na ulicama Pariza. Političko koje je proces evropskih integracija pokušao da razdvoji od poretka nacionalne države vratilo se sada u obliku animalnog, divljeg besa ljudi u žutim prslucima koji pale automobile i ruše izloge na ulicama francuske prestonice.¹⁵ Odluku da brigu o svojoj kolektivnoj sudbini sa monarha prenesu na naciju samosvesni Francuzi s kraja 18. veka bili su spremni da brane životima i puškom. Upravo će tu njihovu staru odluku današnji proces skrivene tehnokratske revolucije u Evropi uspeti da obezvređi, nečujno, bez pobune i prepreka, iza leđa ravnodušnih glasača na nacionalnim izborima. Probuđeni urušavanjem tekovina države blagostanja današnji Francuzi obreli su se u svetu u kojem od njihove političke volje više ne zavisi ništa značajno.¹⁶ Osetili su se poniženim. „Ovaj pokret ne pripada nikome i celom svetu. On predstavlja izraz naroda koji je u proteklih četrdeset godina izgubio sve što mu je dozvoljavalo da veruje u svoju budućnost i veličinu.“¹⁷

Kakva je veza između pokreta „Žutih prsluka“ i izbora za Evropski parlament? To je pitanje koje ćemo rasvetliti u ovom radu. Osnovna teza je da izbori za Evropski parlament predstavljaju samo deo maske koju stvara Moneov metod integracije kako bi prikrio urušavanje temelja zajedničkog sveta u državama članicama. Protesti na ulicama Pariza ogolili su istinu o raskidu braka između političkog i poretka koji je pre više od dva veka sklopljen pod diktatom revolucionarnih vođa. Evropski zajednički svet još uvek nije na vidiku. Žuti prsluci podsetili su francusko društvo na približavanje ponora prirodnog stanja iz kog je to društvo nekada, na ruševinama Revolucije, izvukla volja nacije rešene da se zaleti u avanturu političkog. Opstanak evropskog poretka zavisice od odluke koja će razrešiti tinjajući ili-ili sukob država članica i

¹⁵ Serge Halimi, “Quand tout remonte à la surface”, *Le monde diplomatique*, janvier 2019.

¹⁶ Laurent Bonelli, “Pourquoi maintenant”, *Le monde diplomatique*, janvier 2019.

¹⁷ Ibid, p. 1.

njihovih društava, sukob čije su obrise naslikali protesti na ulicama Pariza u zimu 2018/19. godine. Izbori za Evropski parlament ostaće svrsishodni samo u meri u kojoj budu uspeli da zamagle stvarnog donosioca te odluke i njegovu odgovornost. Sudeći prema ishodu poslednjih izbora povećava se neizvesnost uspeha u ostvarivanju takvog zadatka koju su Parlamentu dodelili očevi osnivači EU.

POLITIČKO PREDSTAVLJANJE I PROBLEM IZGRADNJE ZAJEDNIČKOG SVETA

Sledeći stazu koju su za njih pripremili očevi osnivači EU, istraživači iz oblasti evropskih studija retko su skretali u područje istorije političkih zajednica i ideja o državi i pravu. Banalnost njihovih uvida, pak, poput onog o nadnacionalnom modelu parlamentarne vlasti u nastajanju, decenijama se skrivala ispod uspešnosti procesa integracije. Ogoliće je kriza. Naime, kriza je podsetila da se svi institucionalni problemi Unije moraju posmatrati u svetlu problema izgradnje i očuvanja zajedničkog sveta. Zbog toga se u pokušaju da razumemo smisao poslednjih izbora za Evropski parlament nakratko vraćamo u doba kada je pitanje političkog predstavljanja u teorijskim razmatranjima bilo ne-raskidivo povezano sa problemom odnosa političkog i poretka.

Francuska revolucija je sa pozornice istorije uklonila poslednje olupine starog zajedničkog sveta, *Ancien Régime*.¹⁸ Odrekavši se dotadašnjih ustanova, običaja i sistema vrednosti, Francuzi su se survali u društveni i politički kaos. Monarh i društvo našli su se na zaraćenim stranama. Otrgavši se u potpunosti kontroli dotadašnjeg monarhističkog poretka, razuzdano političko sjurilo se u ponore u životinjske svireposti. Ako je kralj samo čovek a kraljica samo žena, a čovek je u nekim stvarima gori od životinje, onda oni bez oklevanja mogu biti divljački ubijeni. Ovako je berkovski ostrvski cinizam Britancima slikao logiku francuskih revolucionara nastojeći da odvrti svoje sunarodnike od sličnih avantura.¹⁹ Prilikom za trezveni kompromis između dva protivnika na ulicama Pariza izbrisala je revolucionarna opijenost verom u mogućnost izgradnje idealnog društva na ruševinama starog režima. Ovakva ili-ili situacija, država ili društvo, poredak ili političko, morala je biti razrešena odlukom. Odluku kojom je okončan kaos građanskog rata diktirala je misao velikih filozofa i razobručena mašta revolucionarnih vođa. Nacija je na prestolu zamenila apsolutističkog monarha.²⁰ Predstavnicima pobunjenih građana u

¹⁸ Aleksis De Tokvil, *Stari režim i revolucija*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad, 1994.

¹⁹ Edmund Berk, *Razmišljanja o revoluciji u Francuskoj*, Filip Višnjić, Beograd, 2001.

²⁰ Hannah Arendt, *On Revolution*. Penguin books, 1973, pp. 59–140.

parlamentu prepuštena je uloga kapetana broda koji je iz mirne luke apsolutističkog poretka isplivljavao na otvoreno more, u buru političkog.

Rasvetljavanje smisla Francuske revolucije bio je osnovni zadatak koji je nemačka misao o pravu i državi tog vremena postavila pred sebe. Iskustvo haosa i revolucionarnog terora opominjalo je one koji su razmatrali problem uključivanja revolucionarnog poimanja političke slobode pojedinca u temelje starih poredaka nemačkih monarhija. Glas o divljaštvu sa pariskih trgova usmerio ih je u pravcu odsudnog pitanja: kako izbeći da se društvo i monarh nađu na zaraćenim stranama? Kako sprečiti da se država, jedinstvo, odvoji od uskomešanih partikularnosti, neuhvatljivih mena života društva? Kako pronaći pravu meru zauzdavanja političkog? Kako sprečiti da se društvene protivrečnosti ne survaju u ponor divljaštva? Tako se problem političkog predstavljanja, koji je Revolucija premestila iz filozofskih knjiga na tlo istorije, našao u središtu teorijskih i praktičnih preokupacija nemačkih političkih delatnika i mislilaca sa početka 19. veka. Podela je izvršena na čuvare starog zajedničkog sveta, sa jedne strane, i pripadnike vladajuće elite, prosvećene birokrate s ambicijom da revolucionarne ciljeve ostvare putem reforme, sa druge.²¹

Zagovornike restauracije intelektualno je predstavljao Fridrih fon Genz (*Friedrich von Gentz*, 1764–1832). On se, inspirisan Berkovom filozofijom, zalagao za uspostavljanje predrevolucionarnog poretka nalik francuskom Ancien Régime. Predstavnički ustavi (*Repräsentative Verfassung*), poput onog koji je proishodio iz Francuske revolucije, predstavljaju neorganizovanu masu naroda, *vulgus*. Takve ustanove zanemaruju postojeće zajednice od kojih je građansko društvo sačinjeno. Time se fantomska sloboda naroda nameće odozgo, na arbitran način, a apstraktna univerzalna jednakost uzima mesto obogaćujućoj različitosti staleža koja potiče od boga.²² Genz se zalagao za očuvanje postojećih, pozitivnih prava i sloboda zajednica. Pripadnost nekom od staleža, plemstvu, sveštenstvu, seljaštvu i građanstvu, nije stvar slobodnog izbora već je određena poreklom i po rođenju čvrsto zadata.

Nasuprot jalovim čuvarima posrnulog starog sveta našla se stranka reformista. Njihov cilj bio je da radikalnim birokratskim zahvatima ostvare ciljeve revolucije i nadoknade dvostruko istorijsko kašnjenje Nemaca tog vremena. Prvo se odnosilo na pretkapitalističke ustanove i preindustrijski, feudalni karakter društva. Drugo kašnjenje bilo je političko i odnosilo se na to što je početkom veka Nemačka bila još uvek samo kulturno i jezičko jedinstvo bez države.²³ Međutim, iako zagovornici radikalnog društvenog preobražaja, predstavnici reformske partije poput Vilhelma fon Humbolta (*Wilhelm von*

²¹ Jean-François Kervégan, *Hegel, Carl Schmitt : La politique entre spéculation et positivité*, op. cit., pp. 263–326.

²² Ibid., p. 273.

²³ Ibid., p. 270.

Humboldt, 1767–1835), imaju različito shvatanje političkog predstavljanja od onog francuskih revolucionara. Humboldt, naime, vidi političko predstavljanje nacije kao udaljavanje od stvarnih potreba i želja njenih pripadnika i kao uvod u birokratizaciju političkog života.²⁴ U središtu njegovih razmišljanja o državi nalazi se pitanje kako se građansko društvo može uzdići do nivoa političke države a da pri tom ne izgubi svoju obogaćujuću različitost. Umesto ideje predstavljanja apstraktnih pojedinaca koje je Revolucija gurnula u prirodno stanje, Humboldt predlaže model predstavljanja grupa koje već postoje u građanskom društvu, lokalnih zajednica, staleža i korporacija. Za razliku od istorijski prevaziđene pozicije zastupnika restauracije, pak, prema modelu koji predlažu reformisti pojedinci u staleže ne ulaze zahvaljujući poreklu već prema svojim različitim talentima, sposobnostima, pameti, upornosti.

Blizak partiji reformista bio je i Hegel (*Georg Wilhelm Friedrich Hegel*, 1770–1831). Problem odnosa političkog i poretka našao se u središtu njegovih spisa o državi i pravu.²⁵ Za filozofa je to bio odnos između građanskog društva i države. Kako se depolitizovano građansko društvo može uzdići do nivoa etičke države a da se pri tom ne ukinu različitosti, haotičnost, nemir, tenzije između partikularnosti koje društvo sačinjavaju? Hegel ne prihvata odnos statične ili-ili napetosti između prirodnog stanja i političke zajednice, koji se razrešava odlukom pojedinaca da napuste stanje građanskog rata i ustanove državu. Nemački filozof građansko društvo i sferu političke države stavlja u dijalektički odnos uzajamnog posredovanja.²⁶ Izgradnja zajedničkog sveta iz građanskog društva predstavlja beskrajno putovanje neizvesnog ishoda a ne odluku koja temeljnu dilemu odnosa političkog i poretka razrešava jednom za svagda. Samo postepeno uzdizanje građanskog društva do etičke države, kao celine, može sprečiti rastakanje društva u sukobima i smrt zajedničkog sveta.²⁷

Prema Hegelovom shvatanju, građansko društvo, kao sistem potreba koji se reprodukuje automatski, prema apstraktnim zakonima tržišta, ne predstavlja suprotnost etičkoj državi već samo nužnu stanicu na putu njenog ostvarenja. Doduše, Hegel tvrdi da građansko predstavlja „poprište individualnog privatnog interesa svih protiv svih, tako ovdje postoji konflikt tog interesa sa zajedničkim posebnim poslovima, te konflikt ovih poslova zajedno s onim

²⁴ Jean-François Kervégan, *Hegel, Carl Schmitt : La politique entre spéculation et positivité*, op. cit., p. 276.

²⁵ Hegel Georg Wilhelm Friedrich, *Osnovne crte filozofije prava*, Veselin Masleša, Svjetlost, 1989; Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, *Pravni i politički spisi*, Nolit, Beograd, 1981.

²⁶ Ovdje je važna razlika između države kao celine svih sfera i političke države kao najvišeg momenta celine.

²⁷ Jean-François Kervégan, *Hegel, Carl Schmitt : La politique entre spéculation et positivité*, op. cit., p. 306.

interesom protiv viših gledišta i naredaba države".²⁸ Iz ovoga bi, međutim, bilo pogrešno zaključiti da Hegel društvo i državu shvata kao nepomirljive protivnike, te da ih smešta u stanje statičnog sukoba između varvarskog društva i etičke države. Za Hegela sukobi u građanskom društvu predstavljaju samo nužni momenat u razvoju pojma: univerzalnost, partikularnost i pojedinačnost.²⁹ Za njegovu filozofiju odlučujuće je razumevanje razlike koju filozof pravi između onoga što jeste (*Sein*) i pojavnosti (*Schein*). Pitanje koje stalno iznova nastoji da razreši jeste pitanje načina na koji se unutrašnja istina pojma pojavljuje u spoljašnjem svetu fenomena. Tako građansko društvo, kao nužni momenat razdvojenosti i protivrečnosti, predstavlja negaciju na kojoj jedino etički totalitet može biti izmiren sa sobom u političkom i državnom elementu univerzalnosti.³⁰

Društvo ne može postojati bez države. Samo građansko društvo je već spoljašnja država, država iz nužde ili razumska država. Takvu državu i njena univerzalna pravila (zakone kojima se garantuje pravo privatne svojine, poštovanje ugovora, sudove, policiju) pripadnici građanskog društva vide samo kao instrument za ostvarenje svojih partikularnih ciljeva, želja i potreba. Oni još uvek nisu po sebi ili po prirodi ono što su za sebe. Građani svedeni na svoju ulogu *bourgeois* samo su marionete koje grabe prilike za ostvarenje svojih sebičnih želja, interesa, potreba i tako nesvesno rade u korist ostvarenja univerzalnog. Zbog toga univerzalnost koja postoji u građanskom društvu ostaje samo spoljašnja. Filozof, pak, koji stoji na stanovištu duha i čija misao zaranja ispod površine stvari u građanskom društvu, odnosno u prostoru autonomnih društvenih interakcija pronalazi klicu budućeg političkog života i državnih ustanova. Bez tog zametka istinske države u građanskom društvu njegov imanentni partikularizam i neposredovanost njemu svojstvenog tipa odnosa uništili bi mogućnost društvene koegzistencije. Zadatak političkog predstavljanja jeste da omogući da ta klica proklija, što za filozofa znači prelazak sa stupnja razumske univerzalnosti građanskog društva do nivoa umske univerzalnosti države.

Ko treba da predstavlja? Pogrešno je pretpostaviti da će predstavnici naroda u nacionalnom parlamentu imati dobar osećaj za opšti interes. Narod, kao *vulgus*, neorganizovana masa pojedinaca, ne zna šta želi. U svojoj neposrednoj realnosti narod nije ono što jeste, jedan narod, jedna država, jedna univerzalna racionalna volja. Otuda sledi nužnost predstavljanja. Birokrate, administrativci, zaposleni po rigoroznim konkursima kao stručnjaci za univerzalno, imaju veće izgleda da odrede i ostvare opšte dobro nego što je to

²⁸ Hegel G. W. F., *Osnovne crte filozofije prava*, (nav. delo), str. 420.

²⁹ Jean-François Kervégan, *Hegel, Carl Schmitt : La politique entre spéculation et positivité*, op. cit., p. 219.

³⁰ *Ibid.*, p. 220.

slučaj sa predstavnicima nacije prema francuskom modelu. Državni funkcioneri imaju zadatak političkog posredovanja društvenog, obezbeđivanje jedinstva države kao supstantivne celine. Tek zahvaljujući političkom posredovanju nepolitički identitet naroda zadobija i čuva svoju stvarnost. Kako bi se građansko društvo, pak, iz samog sebe postepeno uzdizalo do nivoa države nužno je i društveno posredovanje političkog. Ono se ostvaruje kroz staleže i korporacije.

Staleži proishode iz podele rada i specijalizacije poslova. Oni predstavljaju partikularne sisteme potreba, sredstava i poslova. Svako slobodno bira svoj stalež. U stalež se ulazi na osnovu vrednoće, talenta, profesije a ne na osnovu porekla. Tako društveno-ekonomska logika smešta svakog pojedinca u grupu određenu zajedničkim pravilima, ubeđenjima, verovanjima koja su partikularna ali i objektivno zadata. Udruživanje u staleže predstavlja odgovor na najveću opasnost koja, poput Damoklovog mača, stalno lebdi nad građanskim društvom, opasnost njegove atomizacije, depolitizacije, vraćanja u stanje varvarstva. Upravo u staležima otpočinje obrazovanje pojedinaca za univerzalno. Stoga oni predstavljaju prvu stanicu na putu objektivacije slobode i začetak institucionalizacije društvenog i političkog života. Sledeći korak na tom putu predstavlja korporacija. Korporacija označava etički element u građanskom društvu.³¹ Ova vrsta zajednice razlikuje se od staleža po tome što ima svoj pravni statut, garantuje specifična prava i nameće obaveze svojim članovima. Postoji paralelno sa gradovima i opštinama. Kada građani na sebe preuzmu upravljanje korporacijama i teritorijalnim kolektivitetima oni se time nužno usmeravaju na prevazilaženje egoizama i privatnih interesa. Na taj način se u društvu postepeno razvija kultura univerzalnog.³² Duhu korporacije odgovara duh svakodnevnog građanskog patriotizma. Podređivanje volji zajednice, svesno prihvatanje prava i obaveza koja iz članstva proishode, predstavlja odlučujući pomak od razuzdane sebičnosti prirodnog stanja i čini neizbežnu stanicu u procesu pripremanja građana za podređivanje vrhovnom interesu države.

Hegel ne prihvata pojam suverenosti naroda upravo zbog toga što on protivureči ideji postepene izgradnje države kroz građansko društvo. Iz istog razloga on odbacuje i ideju političkog predstavljanja nacije kao celine. Za nemačkog filozofa političko predstavljanje čini ključni instrument izgradnje zajedničkog političkog sveta iz samoživih partikularnosti depolitizovanog građanskog društva. Ono ima dva zadatka. Sa jedne strane, da spreči totalnu depolitizaciju građanskog društva – svođenje političkog na animalno. Sa druge, da spreči odvajanje političko-javne sfere od živih realnosti sveta

³¹ Jean-François Kervégan, *Hegel, Carl Schmitt : La politique entre spéculation et positivité*, op. cit., p. 251.

³² *Ibid.*, p. 254.

partikularnosti – da spreči da sfera poretka odleti u vazduh prazne apstraktnosti. Zbog toga je neophodno da građansko društvo bude predstavljeno takvo kakvo je, kao skup asocijacija, staleža, opština, gradova, korporacija a ne kakvo bi bilo ako bi se rastvorilo na atomizirane apstraktne pojedince. Monarh i njegova administracija, policija, sudstvo, kao političko posredovanje društvenog, sa jedne strane, i staleži i korporacije, kao društveno posredovanje političkog, sa druge, imaju zadatak da omoguće posredovanje naroda samim sobom. Za to je neophodno da u poredak bude ugrađena njegova drugost, odnosno neporedak prisutan u građanskom društvu.³³ Haos, nepredvidljivost, spontanost političkog tako ostaju trajno prisutni u temelju poretka, u obliku potencijalne konkurencije, nadmetanja i to pod uslovima koji se stalno menjaju. Time se decizionistička alternativa država ili društvo prevazilazi. Proces zamenjuje odluku. Političko predstavljanje dobija za svoj osnovni cilj: izbegavanje ili-ili vanredne situacije u kojoj će se društvo i država naći na zaraćenim stranama a odluka postati nužan uslov opstanka sistema.

Odnos političkog i poretka, dakle, u Hegelovoj filozofiji ne razrešava se odlukom kojom jedan od dva arhineprijatelja poražava drugog. Upravo zbog toga najveći teoretičar decizionizma Karl Šmit (*Carl Schmitt*) optužuje Hegela za neodlučnost. Hegelove filozofske smernice postepenog procesa izgradnje zajedničkog sveta Šmit vidi kao oklevanje da se zauzme strana u sukobu između države i društva, oklevanje skriveno iza neprozirne maske dijalektike.³⁴ Hegel, pak, nasuprot Šmitu, uviđa nužnost zadržavanja haotičnosti političkog u temeljima poretka. Upravo održavanje političkog i poretka u odnosu povezanosti ali i trajne napetosti predstavlja za nemačkog filozofa uslov očuvanja zajedničkog sveta, etičke države kao carstva objektivne slobode. Hegelova država ne ukida odlukom potencijalnost sukoba između poretka i političkog. Ona ne razrešava diktatom tenziju koja u svakom trenutku preti da eskalira i dovede do razdvajanja haotičnosti životnih prilika društva od krutosti poretka. Sudbina zajedničkog sveta ne razrešava se odlukom suverena, jednom za svagda, već ostaje zavisna od meteža istorijskih prilika i ljudske sposobnosti da im dorastu.

Uvidi velikog nemačkog filozofa u problem izgradnje zajedničkog sveta već na prvi pogled predstavljaju dobar putokaz za Evropljane u njihovom nastojanju da društvo ustanovljeno na tržišnim zakonitostima prevedu do nivoa političke zajednice. Očevi osnivači današnje EU, međutim, kao i naučni istraživači njihovih tekovina nisu hajali za istorijska iskustva i političke ideje. Zato

³³ Jean-François Kervégan, *Hegel, Carl Schmitt : La politique entre spéculation et positivité*, op. cit., p. 307.

³⁴ O sličnosti i razlikama između dva velika nemačka mislioca države i prava videti u do sada najboljoj studiji na tu temu Jean-François Kervégan, *Hegel, Carl Schmitt : La politique entre spéculation et positivité*, op. cit.

su prvi krenuli na put izgradnje ujedinjene Evrope bez Evropljana a njihovi naučni sledbenici završili u banalnostima predloga za prevazilaženje demokratskog deficita EU.

EVROPSKI PARLAMENT KAO MASKA ZA SKRIVENU EVROPSKU REVOLUCIJU

Problem političkog predstavljanja u EU nemoguće je razumeti bez prethodnog rasvetljavanja načina na koji je u viziji njenih očeva osnivača razrešen problem odnosa političkog i poretka.³⁵ Naime, pored osnovnog cilja izgradnje ujedinjene Evrope, Mone i njegovi sledbenici postavili su pred sebe zadatak stvaranja nadnacionalnog upravljačkog sistema koji će biti strukturno zaštićen od nepredvidljive političke volje građana. Iskustvo Drugog svetskog rata uverilo ih je da prepuštanje odluke o opštem dobru građanima, lišenim uvida u vlastitu situaciju, nemoćnim da povežu početak sa krajem, može dovesti do nesreće svetskih razmera. Upravo je, pak, ta nemoć ujedinjena sa ljudskom spremnošću da u odlučivanju o sudbini svojih zajednica, čak i po cenu nesagledivih grešaka, iskorače u sferu oslobođenu objektivno proverljivih pravila ono što suštinski određuje prirodu političkog. Da izbrišu prostor za političko u okviru država članica, ne prenoseći ga pri tom na evropski nivo vlasti, bio je osnovni cilj idejnih pokretača evropske tehnokratske revolucije.³⁶

Istorijski uspeh njihovog poduhvata postignut je, međutim, pre svega zahvaljujući skrivenosti njihovih namera i instrumenata. Naime, u decenijama uspeha evropske integracije nagoveštaji tektonskih poremećaja u odnosu između političkog i poretka u državama članicama ostali su nevidljivi za istraživače iz oblasti evropskih studija. Oni najuticajniji među njima bili su ubeđeni da države i njihove vlade drže proces integracije čvrsto pod svojom kontrolom.³⁷ Na prvi pogled, zaista, deluje da se sa integracijom ništa značajno ne menja u pogledu braka između političkog i poretka uspostavljenog nekada davno na ruševinama Francuske revolucije. U državama se redovno održavaju parlamentarni izbori na kojima se glasači naizgled slobodno

³⁵ Videti u teorijsko-istorijskoj perspektivi u Dragutin, Lalović, „Politički projekt evropske republike – EU između kosmopolitskog imperija i države – kontinenta”, u: Tomislav Badovinac, Dragutin Lalović (urs), *Evropski projekt – smisao, dometi, perspektive*, Društvo 'Povijest izvan mitova', Zagreb, 2016.

³⁶ Bojan Kovačević, „Skrivena europska revolucija i pomaljanje kontinentalnog Levijatana”, u: Tomislav Badovinac, Dragutin Lalović (urs), *Evropski projekt – smisao, dometi, perspektive*, Društvo 'Povijest izvan mitova', Zagreb, 2016.

³⁷ Andrew Moravcsik, *The Choice for Europe. Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, Cornell University Press, 1988.

upuštaju u avanturu političkog birajući između alternativnih vizija opšteg dobra. Pobjednici izbora formiraju vladu koja u narednom periodu sprovodi volju nacije. Šefovi država i vlada zaleću se u ime svojih građana u rizik političkog sklapanja evropske osnivačke ugovore kojima se postepeno izgrađuje nadnacionalni upravljački sistem. U srcu tog sistema nalaze se opet političari kojima su građani dali poverenje na demokratskim izborima, nacionalni ministri u Savetu ministara, neprikosnovenom centru procesa odlučivanja u EU. U odlučivanju, pored njih, učestvuju i birokrate iz Evropske komisije, zaduženi da se poput onih Hegelovih „stručnjaka za univerzalno”, brinu o opštem dobru Evropljana. Tu su, pored država, i predstavnici subnacionalnih teritorijalnih zajednica u Komitetu regiona i raznoliki predstavnici grupa javnih i privatnih interesa. Na prvi pogled, dakle, izgleda da se Evropa spontano ujedinjuje uz očuvanje demokratskih tekovina ideje političkog predstavljanja. Posmatraču neupućenom u evropske prilike koji je pročitao prethodni deo ovog rada može izgledati da se zajednički svet Evropljana do sada gradio upravo u skladu sa Hegelovim uvidima. Takva površna slika evropske stvarnosti nalazi se u suštinskoj suprotnosti sa stvarnim posledicama procesa skrivene evropske revolucije.

Ključ za razumevanje temeljne transformacije odnosa političkog i porotka u Evropi treba tražiti u problemu vertikalne podele nadležnosti između država članica i Unije. Naime, genijalnost Moneovog metoda ogleda se prevažno u stvaranju sistema podsticaja koji ključne učesnike u procesu integracije usmerava ka izmeštanju upravljačkih zadataka iz nacionalnih političkih arena. Postavljajući Savet ministara u centar procesa odlučivanja očevi osnivači EU pružili su vladama priliku da daleko od kontrole nacionalnih parlamenata, opozicije, javnosti i sudova odlučuju o sve osetljivijim pitanjima zajedničkog života. To je podstaklo one koji u odluci o nadležnostima imaju glavnu reč, šefove država i vlada, da promenama osnivačkih ugovora vremenom prenose sve osetljivije javne politike na evropski nivo vlasti. Štaviše, ugovorna odredba o fleksibilnosti omogućila je nacionalnim ministrima da prenose nadležnosti na nadnacionalne ustanove čak i bez formalne promene osnivačkih ugovora, jednoglasnom odlukom, na predlog Komisije i uz saglasnost Parlamenta. Sud pravde, Evropska komisija i Evropski parlament samo su podstakli prenošenje nadležnosti kojim se produbljuje integracija a samim tim i njihova uloga u upravljačkom procesu. Lišen ustavnog čuvara manevarski prostor država za autonomno vođenje politike sužavan je sa svakim narednim korakom u procesu integracije.³⁸ Odustavši na početku od vođenja carinske politike, države su se u nastavku integracije odrekle odluke o tome ko sme da radi i naseljava njihovu teritoriju, odluke o subvencijama, javnim nabav-

³⁸ Bojan Kovačević, „Tko je čuvar ustava u Evropskoj uniji”, *Hrvatska politička misao*, Vol. 50, No. 2, 2013.

kama i ostalim sredstvima pomoći posrnuloj industriji, odluke o monetarnoj politici, da bi na kraju bile prinuđene da odustanu i od autonomnog odlučivanja o minimalnoj zaradi, penzijama, izdacima za zdravstvo, školstvo, kulturu.

Kao posledica procesa nekontrolisane centralizacije nadležnosti odnos političkog i poretka u državama radikalno je promenjen. Naime, sa svakim narednim izmeštanjem upravljačkih zadataka iz država sužavan je i prostor za grešku građana koji učestvuju na nacionalnim izborima i partijama koje se za njihovu podršku bore. Bez opasnosti zaletanja u grešku usled odsustva uvida u posledice odluka ne može postojati političko. Odatle sledi da je centralizacija nadležnosti u EU sve više sužavala prostor za političko. Da li je carinska zaštita dobra za društvo? Da li je državna pomoć zaostalim krajevima pravična? Da li je podsticanje potražnje i zaposlenosti preko inflacije svrsishodno? Da li je penzija nakon navršenih 60 godina starosti zaslužena? Da li je visoka plata prosvetnih i medicinskih radnika opravdana? Da li su besplatni lekovi za bolesne nepovredivo civilizacijsko dostignuće? Nekontrolisana ekspanzija nadležnosti sa država na Uniju uskratila je biračima mogućnost da glasajući na nacionalnim izborima za liberale, nacionaliste, konzervativce ili socijaliste odlučuju o ovim pitanjima. Istovremeno, Moneova skrivena revolucija ukidala je prostor za političko, kao prostor za grešku, ne samo građanima već i njihovim liderima. Naime, kako je integracija uspevala da obuhvati sve značajnije oblasti ekonomskog i društvenog života pred šefovima država i vlada postavljala se prilikom revizije osnivačkih ugovora sve trivijalnija dilema – ili nastaviti put ka „sve bližoj uniji naroda Evrope“ ili prihvatiti izazov političkog, vratiti se na prethodno stanje i dovesti tako čitavu evropsku konstrukciju u pitanje. Sa produbljivanjem integracije rizik odluke o odbijanju daljeg prenošenja ovlašćenja evropskim institucijama postajao je sve veći da bi nakon uspostavljanja monetarne unije prerastao u otvorenu pretnju bankrotom i društvenim haosom.

Manevarski prostor nacionalnih ministara u Savetu strukturno je ograničen monopolom Komisije na predlaganje zakona u oblasti funkcionisanja zajedničkog tržišta. Ako imamo u vidu to tehnokratsko sužavanje prostora za učešće država u evropskom odlučivanju (*shared-rule*), zajedno sa stalnim suzbijanjem njihove autonomije (*self-rule*), onda postaje jasno zašto su partijski političari u Briselu vremenom ostajali bez neophodnih instrumenata za ostvarivanje svoje predstavljačke funkcije. Njihova veza sa zajednicama u čije ime odlučuju tanjila se sa svakim narednim korakom u integraciji.³⁹ Veza socijalističkih političara sa radnicima i sindikatima vremenom se kidala. Demohrišćanske partije gubile su kontakte sa crkvom, industrijalcima, konzervativnim grupama. Odvojene od biračkog tela, pa čak i od svog partijskog

³⁹ Peter, Mair, *Ruling the Void. The Hollowing of Western Democracy*, Verso, London/New York, 2013.

članstva, lideri partija u Briselu pretvarani su u šrafove bezličnog upravljačkog mehanizma. Evropski poredak u nastajanju otkidao se tako korak po korak od nepredvidljivog života društva. Predstavljачka funkcija u potpunosti je žrtvovana upravljačkoj. Nadnacionalno jedinstvo oblikovano tehnokratskom vizijom Žana Monea odvojilo se od različitosti evropskih naroda, društvenih grupa, njihovih raznovrsnih pogleda na svet, tradicija, običaja, sistema vrednosti, kao i od napetosti i tenzija koji iz te različitosti proizlaze.

Hegel upozorava da izgradnja države i uspostavljanje njene umne razumske univerzalne volje nužno pretpostavlja podsticanje samouprave u okviru zajednica koje sačinjavaju građansko društvo. Evropski skriveni revolucionari činili su sve suprotno. Oni su gušili već postojeću klicu političkog u državama i ostalim zajednicama koje sačinjavaju evropsko društvo. Uljuljkani u materijalnom blagostanju Francuzi, Portugalci, Nemci, Holandani, radnici, poslodavci, levičari, konzervativci, liberali, Katalonci, Flamanci, postajali su sve manje spremni da se iz sfere automatizovane reprodukcije društvenih odnosa uzdignu do nezvesnosti sfere političkog. Da se svog sebičnog interesa odreknu i podrede vrhovnom interesu države građani su bili spremni za vreme Drugog svetskog rata kada su životima branili nacionalnu posebnost i slobodu da odlučuju o svojoj kolektivnoj sudbini. Proces evropskih integracija imao je za cilj da ih od toga oduči. Uspehi Moneovog metoda uveravali su ih u iluzornost žrtvovanja sebičnog partikularnog interesa zarad dobra zajednice utemeljene na tradiciji, istoriji, zajedničkim verovanjima, ubeđenjima ili sistemu vrednosti, bio to sindikat, region, država ili Evropska unija. Tako su Evropljani u decenijama posleratnog blagostanja poverovali u smrt političkog postepeno se pretvarajući u ravnodušne podanike bezličnog nadnacionalnog poretka.⁴⁰

Odakle se onda u planovima ovih neobičnih revolucionara pojavio Evropski parlament? Znači li postojanje nadnacionalnog predstavničkog tela da su arhitekta EU u jednom trenutku postale spremne da odluku o opštem dobru prepuste Evropljanima? Ne podseća li Parlament građane na staru ideju francuskih revolucionara prema kojoj se mogu pokoravati samo onim zakonima koje su sami doneli? Ne protivureči li EP Moneovom metodu integracije usmerenom na ukidanje prostora za političko? Ovakva pitanja odražavaju zbunjenost koju glavne arhitekta EU svesno podstiču kod posmatrača. Naime, važna odlika Moneove vizije skrivene revolucije jeste stvaranje privida. Tako odlučujuća uloga koju vlade imaju u procesu odlučivanja pruža privid da države i dalje drže proces integracije pod svojom suverenom kontrolom. Postojanje Komiteta regiona obezbeđuje privid da regionu učestvuju u procesu stvaranja ujedinjene Evrope. Uvođenje načela supsidijarnosti u Ugovore stvara privid ustavne uređenosti problema vertikalne podele nadlež-

⁴⁰ Richard Bellamy, "The liberty of the moderns: Market freedom and democracy within the EU", *Global constitutionalism*, Vol. 1.

nosti. Pa, ipak, države danas više ne mogu samostalno da odluče o starosnoj granici odlaska u penziju, Komitet regiona nema gotovo nikakvog uticaja na odluke koje subnacionalne aktere direktno pogađaju a uvođenje načela supsidijarnosti pratila je neograničena centralizacija nadležnosti na evropskom nivou. Logika privida stoji i iza uvođenja Evropskog parlamenta u nadnacionalni upravljački sistem.

Evropljani, za razliku od Francuza, nikada nisu dospeli do tog stepena kolektivne samosvesti koji bi ih vodio prepuštanju političke odluke o opštem dobru nepredvidljivoj volji parlamentarne većine. Oni nikada nisu ni tražili uvođenje nadnacionalnog predstavničkog tela. Evropski parlament stvoren je odlukom elita, šefova država i vlada, kao glavnih preduzetnika Moneove skrivene revolucije. To, pak, ne znači da su nacionalne upravljačke elite bile spremne da odluku o javnim politikama prepuste demokratskoj volji građana Evrope. Ustavi nacionalnih država imaju zadatak da nacrtaju granice sfere u koje političko ne sme zadirati prepuštajući uređivanje svih ostalih društvenih, ekonomskih pitanja nepredvidljivoj volji pobjednika nadmetanja partija na izborima. Nasuprot tome, pak, evropski osnivački ugovori unapred određuju konkretne političke ciljeve koji počivaju na manje ili više koherentnim ideološkim vizijama, poput cilja ukidanja barijera slobodnom protoku robe ljudi, kapitala i usluga ili stvaranja monetarne unije. Sklapanje i revizija evropskih osnivačkih ugovora nalazi se pod strogom kontrolom šefova država i vlada. Nepoverljivi jedni prema drugima i nespremni da otvore vrata za prodor građana u avanturu političkog, šefovi država i vlada definišu političke ciljeve unapred, konsenzusom, pre bilo kakvih izbora za Evropski parlament.

Kako su ciljevi procesa integracije postajali sve ambiciozniji, od uspostavljanja zajedničkog tržišta, preko stvaranja zajedničke valute, do pravila fiskalne discipline, jačala je formalno uloga Parlamenta u zakonodavnom procesu. Na kraju je čak sa Ugovorom iz Lisabona procedura saodlučivanja, koja izjednačava međuvladin Savet i nadnacionalni Parlament, postala redovna zakonodavna procedura. Istovremeno, pak, prostor za pravi politički izbor između različitih vizija opšteg dobra strukturno je sužavan ciljevima koji se postavljaju bez veze sa evropskim izborima. Tako se, na primer, u jeku krize javnih dugova, sa kojom su se države članice suočile od 2009. godine, donošenje najosjetljivijih odluka o opštem dobru Evropljana premestilo na sastanke Evropskog saveta postavši deo neprozirnog procesa ucenjivanja, cenkanja i pretnji među šefovima država i vlada. Baš kada je način usvajanja antikriznih mera do kraja obesmislio postojanje nadnacionalnog predstavničkog tela, održani su do tada „najdemokratskiji izbori“ na kojima su građani po prvi put imali priliku da se upoznaju sa kandidatima za budućeg predsednika Evropske komisije.⁴¹

⁴¹ Bojan Kovačević, „Da li je ujedinjenoj Evropi potreban parlament?“, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, vol. 19, br. 13, 2015.

Zagovornici demokratizacije EU putem evropskih izbora osnovni problem vide u činjenici da Evropski parlament ne bira evropsku vladu i da mu ona ne polaže račune kao u klasičnim parlamentarnim sistemima.⁴² Takav pristup govori o nerazumevanju logike skrivene evropske revolucije koja putem procesa „konstitucionalizacije” evropskih ugovora postepeno briše prostor za političko na svim nivoima vlasti, od regiona preko država do Evropske unije. Neophodan preduslov da evropski parlamentarni model vladanja dobije smisao jeste prethodno čišćenje osnivačkih ugovora od konkretnih političkih ciljeva. Budući da to podrazumeva jednoglasnu odluku država, sa njihovim objektivno suprotstavljenim očekivanjima od evropske integracije, takav ishod nije verovatan. Bez takve odluke, pak, evropska vlada sa jasnom demokratskom podrškom građana ali lišena manevarskog prostora za promenu postojećih politika teško da bi mogla doprineti postepenoj izgradnji evropskog „demokratskog identiteta”. Štaviše, to bi samo dodatno usmerilo oštricu građanskog bunta i besa ka evropskom projektu.

Naizgled paradoksalno, ispostavlja se da Evropski parlament stoji u službi skrivene evropske revolucije koja, korak po korak, briše prostor za političko, kao prostor za promenu, otpočinjanje novog sa neizvesnim posledicama. Postavlja se pitanje do kada ovakav instrument može biti svrsishodan? Da li se maska izlizala?

Izbori za Evropski parlament u vremenu tinjajućeg sukoba političkog i poretka

Kao nužnu pretpostavku ostvarenja etičke države Hegel je naveo rađanje i razvijanje političke kulture, građanskog patriotizma, u zajednicama koje sačinjavaju građansko društvo. Tako staleži, korporacije, opštine i gradovi predstavljaju učionice u kojima se pripadnici građanskog društva, kao *bourgeois*, postepeno uče podređivanju opštem interesu. U prethodnom delu smo pokazali da je proces evropske integracije išao suprotnim putem – odučiti građane da se kao Francuzi, Nemci, Španci ili Italijani podređuju ubedenjima, verovanjima, interesima i potrebama svojih zajednica, odvići ih od žrtvovanja partikularnih interesa i učešća u političkom životu zajednice. Posledice takvog modela integracije ogolila je situacija ekonomske krize koja na pravi test stavlja postojanost obeležja građanskog patriotizma – solidarnost, spremnost žrtvovanja za zajednicu, odustajanje od sebičnih interesa, egoističnih ciljeva. Kakav je rezultat testa?

Eskalaciju krize javnih dugova pratilo je iznenadno jačanje secesionističkih pokreta u Kataloniji, regionu Veneta i Škotskoj.⁴³ Katalonci govore razli-

⁴² Simon, Hix, *What's wrong with the EU and how to fix it?* (op. cit.)

⁴³ Bojan Kovačević, „Jačanje separatizma u državama članicama kao nenameravana posledica evropske integracije”, *Teme*, br. 4, 2014.

čitim jezikom od ostatka Španije. Imaju posebnu kulturu, običaje, tradiciju. Zbog čega bi onda građani ovog bogatijeg i kulturno naprednijeg dela Španije troškove ekonomske krize delili sa stanovnicima nerazvijenijih autonomnih zajednica? Ako država više nije u stanju da njihovim profesorima, nastavnicima, lekarima obezbedi dobre plate, da im gradi kvalitetne puteve i efikasno štiti granice, zašto bi joj se Katalonci i dalje pokoravali? Sličan sebičan pogled na svet, koji svedoči o odsustvu spremnosti da se partikularni interesi podrede dobru zajednice, prihvatili su i stanovnici severnih, razvijenijih krajeva Italije. Nisu se sa krizom samo teritorijalni interesi sastavnih delova država našli na zaraćenim stranama. Kriza je evropska društva oštro podelila i po socio-ekonomskim linijama. Na ulicama Atine, Pariza, Rima i Madrida u jeku krize javnih dugova počeo je da se okuplja ogroman broj nezadovoljnih građana čiji su partikularni interesi kroz mere štednje žrtvovani opstanku evropskog poretka. Na udaru njihovog nezadovoljstva nisu se našli samo vladajući političari već i čitav politički i ekonomski sistem koji se pokazao nemoćnim da odgovori na njihove zahteve. Na suprotnoj strani našli su se svi oni čiji su interesi zaštićeni postojećim nacionalnim i evropskim pravilima funkcionisanja ekonomije i društva.

Pored subnacionalnih aktera i građana, podela na potencijalne prijatelje i neprijatelje obeležila je i političke partije. Borci za glasove građana na izborima oštro su se podelili na dva tabora, tabor čuvara postojećeg tehnokratskog poretka i tabor njegovih neprijatelja. Dok su jedni u agresivnim kampanjama sebi pripisali ulogu čuvara demokratije, evropskih vrednosti i vladavine prava, drugi su saterani u tabor omraženih, lažljivih i nepouzdanih „populista“.⁴⁴

Sistemske partije kao nosioci procesa skrivene tehnokratske revolucije i čuvari njenih tekovina do sada su uglavnom uspevale da ostvare pobeđe na nacionalnim izborima. Izuzeci su prva vlada Sirize (*Syriza*) u Grčkoj iz 2015. godine i vlada sačinjena od Pokreta pet zvezdica (*Cinque Stelle*) i Lige severa (*Lega Nord*) u Italiji iz 2017. godine. U godinama neposredno nakon izbivanja krize javnih dugova u Francuskoj su održavani mirni protesti građana protiv evropskih mera štednje na kojima, uz učešće znamenitih filozofa, ekonomista, politikologa, građani provodili besane noći na Jelisejskim poljima u beskrajnim, intelektualnim razgovorima o nedostacima postojećeg političkog i socio-ekonomskog modela. Ta mirna, pristojna pobuna okončana je kao da se nikada nije ni desila. Na vlast je došao Emanuel Makron (*Emmanuel Macron*), čija politika oličava samu suštinu procesa skrivene tehnokratske revolucije. Neko vreme delovalo je da je ono političko trajno ugušeno nakon bezuspešnih trzaja grčkog referenduma o merama štednje i jalovih protesta po ulicama

⁴⁴ Bojan Kovačević, „Populisti u Evropi kao gospodari i zakasneli čuvari ustava“, u: Biljana Đorđević (ur.), *Konstitucionalizam i ustavni dizajn u demokratskoj recesiji*, Udruženje za političke nauke Srbije, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2018.

evropskih prestonica. Pobjeda Makrona simbolički je označila ponovno uspostavljanje kontrole bezličnog tehnokratskog poretka nad nepredvidljivim životom evropskih društava.

Onda se u zimu 2018/2019. godine poredak suočio sa novim izazovom. Ovog puta bio je to divlji, razobručeni bes i nasilje građana koji su obučeni u žute prsluke neočekivano i bez najave izleteli na ulice Pariza. Ostavljene bez bilo kakve ideologije, vođstva, hijerarhijske organizacije, pripadnike pokreta žutih prsluka povezala je isključivo slepa mržnja prema otuđenom poretku.⁴⁵ Na kružnim tokovima gde se demonstranti okupljaju ne rađa se alternativna vizija Francuske i Evrope, drugačija slika sveta. Postoji samo nasilje političkog, koje zbog odvojenosti od poretka više nije istinsko političko već biva svedeno na varvarstvo i kao takvo suprotstavlja se nasilju poretka odvojenog od društva.⁴⁶ Teorijski okvir koji smo na početku rada izložili, polazeći od Ničeovog razumevanja odnosa dioniskog i apolonskog, pomaže nam da rasvetlimo dublji smisao onoga što se na ulicama Pariza događalo u zimu 2018/19. godine. Nasilje „žutih prsluka“ predstavlja dionisko koje je tehnokratski razum očeva osnivača EU pokušao da trajno odvoji od apolonskog, harmonije poretka. Jednom do kraja odvojeno od poretka, dionisko, koje smo mi poistovetili sa političkim, prestaje da bude dionisko već biva svedeno na nasilje, na animalno. U Euripidovim Bahatkinjama to je situacija u kojoj Agava omađijana bogom Dionisom odseca glavu svog sina, tiranina Penteja. Snaga nasilja udruženih žena odmetnutih u šumu bila je veća od snage nasamarenog tiranina i njegovog jalovog poretka. Euripid je svojom tragedijom naslikao smrt grčkog polisa, demokratije i tragedije. U Evropi našeg vremena za sada i dalje pobeđuje protivnik koji na raspolaganju ima organizovano nasilje, država. Ono što je, pak, izvesno jeste da je vreme vedrih intelektualnih rasprava o budućnosti nacionalne i evropske demokratije sa Sintagma trga u Atini i Jelisejskih polja u Parizu završeno. Na red su došli „žuti prsluci“ koji su pred očima posmatrača ogolili dubinu posledica evropske tehnokratske revolucije. Postepeno ukidanje prostora za političko proishodilo je guranjem građana država članica ka ponoru varvarstva.

Žuti prsluci najavili su otvoreni sukob država članica i njihovih društava. Istovremeno, pak, evropski poredak za sada ostaje stabilan. Tajna njegove stabilnosti ogleda se prvenstveno u institucionalnoj skrivenosti donosilaca odluke o opštem dobru Evropljana. Naime, sav bes žutih prsluka usmerio se

⁴⁵ Pierre Souchon, „Avant j'avais l'impression d'être seul“, *Le monde diplomatique*, janvier 2019.

⁴⁶ Takvo političko koje se odvojilo od poretka, a time i od svoje suštine, može se nazvati „parapolitičkim“, budući da u delovanju pobesnelih demonstranata zaista nije moguće prepoznati strategiju prevođenja njihovog pobesnelog pogleda na svet u konkretne javne politike uz korišćenje postojećeg institucionalnog okvira.

ka predsedniku Francuske. U trideset zahteva koji su mu demonstranti uputili nijednom prilikom se ne spominje Evropa. Istovremeno, pak, manevarski prostor za političko, koji francuskom predsedniku ostavlja evropski poređak, ne ostavlja mogućnost ispunjenja najvažnijih zahteva protesta. Slično važi i za Katalonce koji su svoje nezadovoljstvo usmerili ka jedinom vidljivom institucionalnom krivcu, vladi u Madridu. Njihov zahtev za otcepljenjem od Španije u stopu je pratio zahtev za ostankom u Evropskoj uniji.

Odvojeni od stvarnih tenzija i sukoba u društvu, izbori za Evropski parlament imali su sve do sada ulogu dodatnog zamagljivanja posledica Moneove skrivene revolucije po život Francuza, Španaca, Katalonaca. Međutim, izbori održani u maju 2019. godine nagoveštavaju da je na izmaku vreme zbunjivanja Evropljana idejom nadnacionalne demokratije u nastanku. Političko koje je u formi nasilnih uličnih protesta i buntovnog glasa za antisistemske partije najavilo svoj povratak u državama članicama zapretilo je po prvi put ozbiljnije i evropskom tehnokratskom poretku. Broj Evropljana koji su na glasanje izašli bio je za skoro sedam procenata viši nego prethodni put. To je prvi put od održavanja prvih neposrednih izbora za EP da nema silaznog trenda izlaska. Kampanja uoči izbora svedočila je o oštroj suprotstavljenosti partija čuvara postojećeg poretka i onih koji se zalažu za radikalnu transformaciju EU. Sistemske partije kao zaštitnici tekovina Moneove skrivene revolucije odnele su pobedu. Međutim, oko trećine poslaničkih mesta novog saziva Parlamenta pripada antisistemskim partijama. Ono što je, pak, odlučujuće važno jeste da te partije nisu iznedrile neku ubedljivu alternativnu viziju Evrope koja bi parirala onoj Moneovoj. Građani koji su na izborima glasali za takozvane „populiste“ učinili su to iz protesta, izazvanog sličnim razlozima koji su žute prsluke izveli na ulice francuskih gradova. Time nije učinjen dodatni korak u procesu „politizacije“ EU kako su to naivno najavili istraživači iz oblasti evropskih studija. Poslednji izbori za Evropski parlament samo su doprineli ogoljavanju još jednog od privida koje stvara Moneov metod integracije. Izbori u maju nisu ukazali da EU ide ka uspostavljanju demokratskog modela partijske vladavine. Upravo suprotno, pokazali su iluzornost takvih očekivanja. U tome je njihova zasluga. Ono šta su ovi izbori nagovestili, doduše još uvek tek u maglovitim naznakama, jeste da bi se sukob između društva i države koji je najavljen na ulicama Pariza u zimu 2018/19. godine mogao u budućnosti preliti u sukob probuđenog političkog i evropskog poretka.

ZAKLJUČAK

Stvaranje privida igra važnu ulogu u Moneovoj viziji izgradnje nadnacionalnog poretka koji ukida prostor za političko. Tu, iznad svega, spadaju prividi stvaranja evropskog građanstva, očuvanja suverenosti država, uspostavljanja kolektivnog identiteta Evropljana, izgradnja nadnacionalne demokratije i

ustava. Razotkrivanje tih privida po pravilu je dolazilo prekasno, onda kada je povratak na prethodni stupanj integracije postajao isuviše rizičan. U situaciji krize javnih dugova 2009. godine, kada je gubitak autonomije država postao očigledan nemačkom poreskom obvezniku, koji ljutito glasa za Alternativu za Nemačku (AfD), i grčkom penzioneru, kojem je od izbijanja krize penzija deseti put smanjena, vraćanje integracije na nivo carinske unije postalo je iluzorno. Političko je tako nemoćno posrtalo pod naletima evropskog nadnacionalnog poretka u nastajanju. Privid koji su jasnije nego u svim prethodnim slučajevima ogolili izbori za Evropski parlament u maju 2019. godine jeste privid postepene demokratizacije sistema nadnacionalnog odlučivanja kroz prenošenje modela partijske vladavine na evropski nivo. U tome je njihov jedini značaj za istraživače.

U radu smo problem političkog predstavljanja u EU sagledali iz teorijsko-istorijske perspektive odnosa političkog i poretka. Ne hajući za uvide poput onih iz Hegelove filozofije države i prava, evropski skriveni revolucionari pokrenuli su proces izgradnje evropskog poretka koji neumitno vodi ili-ili situaciji sukoba države i društva. Za sada su se najjasnije naznake tog tinjajućeg sukoba pojavile u okviru država članica. Poslednji izbori za Evropski parlament svedoče, međutim, da bi se sukob vremenom mogao preneti i na evropski nivo. Odluka o opštem dobru Evropljana za sada se donosi institucionalno skrivena od besa nezadovoljnih građana država članica usmerenog ka nemoćnim nacionalnim elitama. Tek kada se uloga evropskog nivoa vlasti u razrešavanju krize do kraja ogoli otpočeće istinski sukob političkog i poretka u Evropi. Jednom dovedeni u stanje otvorenog sukoba političko i poredak, shvaćeni kao dionisko i apolonsko u kontekstu ovog članka, razdvajaju se od svog filozofskog i istorijskog smisla. Političko biva svedeno na pretpolitičko, varvarsko, a poredak na praznu pravnu ljušturu koja više ne uspeva da drži na okupu posvađano društvo. Istorijsko iskustvo poručuje da se takav sukob razrešava odlukom koja će poraziti jednog od dva stara neprijatelja. U slučaju pobede političkog svedenog na animalno Evropa bi bila gurnuta u kaos građanskih ratova. Trijumf poretka praćen rastom materijalnog blagostanja značio bi vraćanje građana u stanje pasivne ravnodušnosti spram politike i demokratije.

Mogućnost koja je državama preostala da spreče ostvarenje nekog od ova dva podjednako zlehuda scenarija jeste odluka o napuštanju EU. Ta odluka podrazumeva veliki rizik, upuštanje u neizvesnost, nesagledivost posledica. Ta odluka podrazumeva naciju spremnu da se ponovo upusti u pustolovinu političkog, poput nekadašnjih samosvesnih Francuza iz vremena Revolucije, željnih da prekorače granicu, stvore nešto novo, nepoznato. Za sada su se za takav korak odlučili Britanci kojima je manevarski prostor za političko bio donekle sačuvan odbijanjem učešća u evropskoj monetarnoj uniji. Posledice njihove odluke o kolektivnoj sudbini nemoguće je sagledati. Da li su pogrešili? Ili se njihova nacionalna volja izlaskom iz EU samo oslobodila kočnica i

ograničenja koji su joj otežavali slobodu učešća u oblikovanju novog poretka sveta? Ne postoje pouzdani kriterijumi za ocenu ispravnosti odluke britanskog naroda. Ne postoje naučne formule koje bi mogle izračunati njene koristi i štete na duži rok. Utoliko je ta odluka istinski politička. To je odluka o osvajanju izgubljene slobode na grešku u odlučivanju o stvarima opšteg dobra. Zbog toga njene posledice ostaju nesagledive. Za ostale države članice koje su svoje ekonomije nerazmrsivo uvezale prihvatanjem zajedničke valute, rizik napuštanja Unije daleko je veći. Strah za sada ostaje najpouzdaniji zaštitnik tekovina Moneove tehnokratske revolucije. Evropska istorija, međutim, uči da poredak ne može strahom trajno zauzdati političko. Na kraju ono po pravilu izbija na površinu i vodi revolucionarnoj transformaciji zajednice. To bogato iskustvo nas opominje na oprez u isuviše samouverenom predviđanju dalje sudbine procesa evropskih integracija.

BIBLIOGRAFIJA

1. Arendt, Hannah, *On Revolution*, Penguin books, 1973.
2. Arendt, Hannah, *The Human Condition*, The University of Chicago Press, 1998.
3. Bellamy, Richard, "The liberty of the moderns: Market freedom and democracy within the EU", *Global constitutionalism*, Vol. 1.
4. Berk, Edmund, *Razmišljanja o revoluciji u Francuskoj*, Filip Višnjić, Beograd, 2001.
5. Condorcet, *Esquisse d'un Tableau Historique des Progrès de L'esprit Humain*, Flammarion, Paris, 1988.
6. Bonelli, Laurent, "Pourquoi maintenant", *Le monde diplomatique*, janvier 2019.
7. Fabbrini, Sergio, *Compound Democracies. Why the United States and Europe Are Becoming Similar*, Oxford University Press, 2007.
8. De Tokvil, Aleksis, *Stari režim i revolucija*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad, 1994.
9. De Wilde, Pieter, Zürn, Mihael, "Can the politicization of the EU be reversed?", *Journal of Common Market Studies*. No. 50, 2012.
10. Euripid, „Bakhe“, u: *Grčke tragedije II*, Beograd, Srpska književna zadruga, 1994.
11. Halimi, Serge, "Quand tout remonte à la surface", *Le monde diplomatique*, janvier 2019.
12. Hegel, Georg Wilhelm, *Osnovne crte filozofije prava*, Veselin Masleša, Svjetlost, 1989.
13. Hegel, Georg Wilhelm, *Pravni i politički spisi*, Nolit, Beograd, 1981.
14. Hix, Simon, *What's wrong with the EU and how to fix it?*, Polity Press, Cambridge, 2008.
15. Kervégan, Jean-François, *Hegel, Carl Schmitt : La politique entre spéculation et positivité*, Presses Universitaires de France, 2005.

16. Kovačević, Bojan, *Europe's Hidden Federalism. Federal Experiences of European Integration*, Routledge, London/New York, 2017.
17. Kovačević, Bojan, „Skrivena europska revolucija i pomaljanje kontinentalnog Levijatana”, u: Tomislav Badovinac, Dragutin Lalović (urs), *Europski projekt – smisao, dometi, perspektive*, Društvo 'Povijest izvan mitova', Zagreb, 2016.
18. Kovačević, Bojan, „Tko je čuvar ustava u Evropskoj uniji”, *Hrvatska politička misao*, Vol. 50, No. 2, 2013.
19. Kovačević, Bojan, „Da li je ujedinjenoj Evropi potreban parlament?”, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, vol. 19, br. 13, 2015.
20. Kovačević, Bojan, „Populisti u Evropi kao gospodari i zakasneli čuvari ustava”, u: Biljana Đorđević (ur.), *Konstitucionalizam i ustavni dizajn u demokratskoj recesiji*, Udruženje za političke nauke Srbije, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2018.
21. Kovačević, Bojan, „Jačanje separatizma u državama članicama kao nenameravana posledica evropske integracije”, *Teme*, br. 4, 2014.
22. Kozielek, Rajnhart, *Kritika i kriza*, Plato, Beograd, 1997.
23. Lalović, Dragutin, „Politički projekt europske republike – EU između kosmopolitskog imperija i države – kontinenta”, u: Tomislav Badovinac, Dragutin Lalović (urs), *Europski projekt – smisao, dometi, perspektive*, Društvo 'Povijest izvan mitova', Zagreb, 2016.
24. Mair, Peter, *Ruling the Void. The Hollowing of Western Democracy*, Verso, London/New York, 2013.
25. Moravcsik, Andrew, *The Choice for Europe. Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, Cornell University Press, 1988.
26. Renan, Ernest, „Qu'est-ce qu'une nation?”, in: Raoul Girardet (ed.), *Qu'est-ce qu'une nation et autres écrits politiques*, Imprimerie nationale, Paris, 1996.
27. Ruso, Žan Žak, *Društveni ugovor*, Filip Višnjić, Beograd, 1993.
28. Sieyes, Abbe, „Qu'est-ce que le tiers-état”, in: Marcel Dorigny (ed.), *Œuvres de Sieyes*, Edhis, Paris, 1989.
29. Souchon, Pierre, „Avant j'avais l'impression d'être seul”, *Le monde diplomatique*, janvier 2019.

Bojan Kovačević

ELECTIONS FOR THE EUROPEAN PARLIAMENT
IN THE "GILET JAUNES" EPOCH

Abstract

What links the French "Gilet Jaunes" movement with the latest elections for the European parliament? Article aims at answering this question. The major argument is that the European elections function as a mask used by the Monnet integration method in order to hide the disintegration of a common world's constitutional foundations within the EU member states. Survival of the European order depends on a decision that will resolve the threatening either-or conflict between member states and their societies. Elections for the EP will maintain their functional justification so long as they remain able to cover the real decision maker and his accountability.

Keywords:

EU, system, political, common world, parliament, natural state.